

Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin
2007-ci il " 29 " dekabr tarixli
i-130 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmişdir

**“ƏLAQƏLİ TƏRƏFLƏR HAQQINDA
MƏLUMATIN AÇIQLANMASI ÜZRƏ”
KOMMERSİYA TƏŞKİLATLARI ÜÇÜN 25 №-li
MİLLİ MÜHASİBAT UÇOTU STANDARTI**

**Bakı şəhəri
2007-ci il**

MÜNDƏRİCAT

ÜMUMİ MÜDDƏALAR	3
ƏLAQƏLİ TƏRƏFLƏR HAQQINDA MƏLUMATIN AÇIQLANMASININ MƏQSƏDİ.....	3
ƏSAS ANLAYIŞLAR.....	4
MƏLUMATIN AÇIQLANMASI.....	5
QÜVVƏYƏ MINMƏ TARIXI.....	6
Əlavə 1 – “Əlaqəli tərəflər haqqında məlumatın açıqlanması” adlı 24 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartı ilə müqayisə	7

“ƏLAQƏLİ TƏRƏFLƏR HAQQINDA MƏLUMATIN AÇIQLANMASI ÜZRƏ” KOMMERSİYA TƏŞKİLATLARI ÜÇÜN 25 № LI MİLLİ MÜHASİBAT UÇOTU STANDARTI

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Standartın təyinatı

1. Bu Standart “Mühasibat uçotu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq hazırlanmış və “Əlaqəli tərəflər haqqında məlumatın açıqlanması” adlı 24 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartına əsaslanmışdır.

Məqsəd

2. Bu Standartın məqsədi əlaqəli tərəflərin və bu tərəflərlə həyata keçirilən əməliyyatların, habelə qarşılıqlı hesablaşmalar üzrə qalıqların müəssisənin maliyyə vəziyyətinə və mənfəət və ya zərərinə təsir edə bilməsi imkanlarının müəssisənin maliyyə hesabatlarında xüsusilə açıqlanmasını təmin etməkdir.

Standartın tətbiqi sahəsi

3. Bu Standart, onun tətbiqi üzrə Şəhrlər və Tövsiyələrdə öz əksini tapmış əlavə müddəalar və Uçot Qaydaları nəzərə alınmaqla maliyyə hesabatlarını “Mühasibat uçotu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 10-cu maddəsinə uyğun olaraq hazırlayan bütün kommersiya təşkilatları tərəfindən tətbiq edilir.
4. Mühasibat uçotunu tənzimləyən qüvvədə olan normativ-hüquqi aktlar ilə bu Milli Mühasibat Uçotu Standartı arasında ziddiyyət yarandığı halda, bu Standart tətbiq edilir.
5. Bu Standart aşağıdakı hallarda tətbiq olunmalıdır:
 - (a) əlaqəli tərəflərlə münasibətlərin və əməliyyatların müəyyən olunması;
 - (b) müəssisə ilə əlaqəli tərəflər arasında qarşılıqlı hesablaşmalar üzrə qalıqların müəyyən olunması;
 - (c) (a) və (b) bəndlərində göstərilən maddələrin açıqlanmasının tələb olunduğu şərtlərin müəyyən olunması; və
 - (ç) həmin maddələr üzrə təqdim ediləcək açıqlamaların müəyyən olunması.
6. Bu Standart, əlaqəli tərəflərlə əməliyyatların və qarşılıqlı hesablaşmalar üzrə qalıqların əsas müəssisənin, sahibkar və ya investordan “Təşkilatların maliyyə hesabatları və birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları üzrə” 19 Nöli Milli Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq təqdim olunan ayrı maliyyə hesabatlarında açıqlanmasını tələb edir.
7. Əlaqəli tərəflərlə əməliyyatlar və qrup daxilində digər müəssisələrlə qarşılıqlı hesablaşmalar üzrə qalıqlar müəssisənin maliyyə hesabatlarında açıqlanır. Qrupdaxili əlaqəli tərəflərlə əməliyyatlar və qarşılıqlı hesablaşmalar üzrə qalıqlar qrupun birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatlarının hazırlanması zamanı daxil edilmir.

ƏLAQƏLİ TƏRƏFLƏR HAQQINDA MƏLUMATIN AÇIQLANMASININ MƏQSƏDİ

8. Əlaqəli tərəflər ilə əməliyyatlar kommersiya və biznes fəaliyyətlərində adi haldır və müstəsna olaraq olmasa da, bir çox hallarda törəmə, birgə və asılı müəssisələr kimi əlaqəli tərəflərlə aparılır. Əlaqəli tərəflərlə bu cür münasibətlər, əlaqəli tərəfin əlaqəli olmayan tərəfin iştirak etməyəcəyi əməliyyatda iştirak etməsi və ya əlaqəli tərəflə əməliyyatın əlaqəli olmayan tərəflər arasında həmin əməliyyatın həyata keçirildiyi məbləğdən fərqli məbləğlə həyata keçirilməsinə görə müəssisənin mənfəət və ya zərərinə və maliyyə vəziyyətinə təsir göstərə bilər. Bundan əlavə, əlaqəli tərəflərlə

münasibətlər müəssisənin mənfəət və ya zərəri və maliyyə vəziyyətinə, hətta bu cür əməliyyat baş verməsə də, təsir göstərə bilər. Münasibətlərin sadəcə olaraq mövcud olması müəssisənin digər tərəflərlə əməliyyatlarına təsir göstərmək üçün kifayət edə bilər.

9. Bu səbəblər üzündən, əlaqəli tərəflərlə əməliyyatlar, qarşılıqlı hesablaşmalar üzrə qalıqlar və münasibətlər haqqında məlumatlar, müəssisənin qarşısında duran risk və imkanların qiymətləndirilməsi daxil olmaqla, müəssisə əməliyyatlarının maliyyə hesabatlarının istifadəçiləri tərəfindən qiymətləndirilməsinə təsir göstərə bilər.

ƏSAS ANLAYIŞLAR

10. Bu Standartda istifadə edilmiş əsas anlayışlar aşağıdakı mənalara ifadə edir:

Əlaqəli tərəf - hüquqi və ya fiziki şəxs aşağıdakı şərtləri ödədikdə, müəssisə ilə əlaqəli tərəf hesab edilir:

- (a) birbaşa və ya dolayı yolla bir və ya bir neçə vasitəçi ilə:
- (i) müəssisəyə nəzarət edir, müəssisə tərəfindən nəzarət olunur və ya müəssisə ilə birlikdə ümumi nəzarət altındadırsa (bura əsas müəssisə, törəmə müəssisə və eyni əsas müəssisəyə aid olan törəmə müəssisələr daxildir);
- (ii) müəssisədə əhəmiyyətli təsirə malik olmasını təmin edən paya malikdirsə; və ya
- (iii) müəssisəyə birgə nəzarət edirsə;
- (b) müəssisənin asılı müəssisəsidirsə ("Asılı təsərrüfat cəmiyyətlərində investisiyaların uçotu üzrə" 20 Növlü Milli Mühasibat Uçotu Standartında göstəriləndiyi kimi);
- (c) müəssisənin sahibkar olaraq iştirak etdiyi birgə fəaliyyətdirsə (bax. "Təşkilatların birgə fəaliyyəti haqqında maliyyə hesabatları üzrə" 21 Növlü Milli Mühasibat Uçotu Standartı);
- (ç) müəssisənin və ya onun əsas müəssisəsinin idarə heyətinin üzvüdürsə;
- (d) (a) və ya (ç) bəndlərində göstərilən şəxslərin yaxın ailə üzvüdürsə;
- (e) (ç) və ya (d) bəndlərində göstərilən şəxslərin nəzarət etdiyi, onlarla birgə nəzarət edilən və ya həmin şəxslərin əhəmiyyətli təsirə malik olduğu müəssisədirsə, ya da birbaşa və ya dolayı yolla həmin müəssisədə əhəmiyyətli səsvermə hüququna malik olduğu müəssisədirsə; və ya
- (ə) müəssisənin və ya müəssisə ilə əlaqəli olan hər hansı müəssisənin işçiləri üçün pensiya təminatı planıdırsa.

Əlaqəli tərəflərlə əməliyyatlar qiymətin hesablanmasıdan asılı olmayaraq, əlaqəli tərəflər arasında ehtiyatların, xidmətlərin və ya öhdəliklərin köçürülməsidir.

Yaxın ailə üzvü - fərdin müəssisə ilə bağlı işlərində ona təsir etməsi və ya onun təsiri altına düşməsi gözlənilən ailə üzvləridir. Bunlara aid edilə bilər:

- (a) fərdin həyat yoldaşı və uşaqları;
- (b) fərdin həyat yoldaşının uşaqları; və
- (c) fərdin və ya onun yoldaşının öhdəçiliyində olan şəxslər.

Əsas idarə heyəti - müəssisənin direktoru (baş direktor və ya digər) daxil olmaqla, birbaşa və ya dolayı yolla müəssisənin fəaliyyətlərini planlamaq, idarə etmək və onlara nəzarət etmək səlahiyyəti və məsuliyyətinə malik olan şəxslərdir.

11. Əlaqəli tərəflər ilə hər-hansı mümkün münasibətlərin nəzərdən keçirilməsi zamanı, həmin münasibətlərin mahiyyətinin onların hüquqi formasından üstünlüyü prinsipi tətbiq olunmalıdır.

12. Bu Standartın konteksti çərçivəsində, aşağıdakılar mütləq əlaqəli tərəflər deyildir:

- (a) iki müəssisə, yalnız direktorlarının və ya əsas idarə heyətinin digər üzvünün eyni olduğu səbəbindən ("əlaqəli tərəf" anlayışının açıqlanmasında (ç) və (e) bəndlərində göstərilənlərə baxmayaraq).
- (b) iki sahibkar, yalnız birgə müəssisə üzərində birgə nəzarət həyata keçirdiyi səbəbindən.
- (c)
 - (i) maliyyə vəsaitlərini təmin edən şəxslər,
 - (ii) ticarət birlikləri,
 - (iii) kommunal təşkilatlar, və
 - (iv) dövlət idarələri və orqanları,yalnız onların müəssisə ilə adi fəaliyyətləri əsasında (müəssisənin fəaliyyət azadlığına təsir edə və ya onun qərarvermə prosesində iştirak edə bilməsinə baxmayaraq).
- (ç) müəssisənin əməliyyatlarının əhəmiyyətli həcmnin bağlı olduğu müştərilər, təchizatçılar, françayzerlər, distribyutor və ya agentlər, yalnız bunun nəticəsində yaranan iqtisadi asılılıq səbəbindən.

MƏLUMATIN AÇIQLANMASI

- 13. Əsas müəssisə və törəmə müəssisələr arasındakı münasibətlər, onlar arasında əməliyyatların baş verib-verməməsindən asılı olmayaraq açıqlanmalıdır. Müəssisə əsas müəssisənin adını, və əgər fərqlidirsə, son nəzarətedici tərəfi açıqlamalıdır. Nə əsas müəssisənin, nə də son nəzarətedici tərəfin ictimaiyyətin istifadəsi üçün açıq olan maliyyə hesabatlarını təqdim etmədiyi təqdirdə, onlardan sonra gələn və bu cür hesabat verən baş müəssisənin adı həmçinin açıqlanmalıdır.
- 14. Əsas müəssisə və törəmə müəssisələr arasında əlaqəli tərəf münasibətlərinin müəyyən olunması, 19, 20 və 21 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartlarda göstərilən açıqlama tələblərinə əlavədir.
- 15. Müəssisə ümumi olaraq və aşağıda göstərilən hər bir kateqoriya üzrə əsas idarə heyətinin üzvlərinə verilmiş kompensasiyalar haqqında məlumatı açıqlamalıdır:
 - (a) qısamüddətli işçi mükafatlandırmaları;
 - (b) pensiya ödənişləri;
 - (c) digər uzunmüddətli mükafatlandırmalar; və
 - (ç) işdən çıxma müavinəti.
- 16. Əlaqəli tərəflər arasında əməliyyatlar həyata keçirilmişsə, müəssisə əlaqəli tərəflə münasibətlərin xarakterini, o cümlədən münasibətlərin maliyyə hesabatlarına göstərdiyi potensial təsirin anlaşılması üçün lazım olan əməliyyatlar və ödənilməmiş qalıqlar haqqında məlumatı açıqlamalıdır. Bu açıqlama tələbləri 15-ci maddədə əsas idarə heyətinin üzvlərinə verilmiş kompensasiyalar haqqında məlumatın açıqlanmasına əlavədir. Ən azından aşağıdakı məlumatlar açıqlanmalıdır:
 - (a) əməliyyatların məbləği;
 - (b) ödənilməmiş qalıqların məbləği və:
 - (i) onların təminatlı olub-olmaması daxil olmaqla, həmin qalıq məbləğlərin ödənilməsi şərtləri və müddəti, həmçinin hesablaşma zamanı həyata keçirilməli olan əvəzi ödəmənin xarakteri; və
 - (ii) verilmiş və ya alınmış hər-hansı zəmanətlərin təfsilatları;
 - (c) ödənilməmiş qalıqların məbləği ilə əlaqədar şübhəli borclar üzrə qiymətləndirilmiş öhdəliklər; və
 - (ç) hesabat dövründə əlaqəli tərəflərdən şübhəli və ya ümitsiz borclar ilə əlaqədar tanınmış xərclər.
- 17. 16-cı maddədə tələb olunan açıqlamalar aşağıdakı kateqoriyaların hər biri üzrə ayrıca edilməlidir:
 - (a) əsas müəssisə;

- (b) müəssisədə əhəmiyyətli təsirə malik olan və ya ona birgə nəzarət edən müəssisələr;
 - (c) törəmə müəssisələr;
 - (ç) asılı müəssisələr;
 - (d) müəssisənin sahibkar olaraq çıxış etdiyi birgə müəssisələr;
 - (e) müəssisənin və ya əsas müəssisənin əsas idarə heyəti; və
 - (ə) digər əlaqəli tərəflər.
18. Aşağıdakılar, əlaqəli tərəflərlə həyata keçirildiyi təqdirdə açıqlanmalı olan əməliyyatlara misaldır:
- (a) malların (hazır məhsul və ya yarımfabrikatların) satışı və ya alışı;
 - (b) əmlak və digər aktivlərin satışı və ya alışı;
 - (c) xidmətlərin göstərilməsi və ya əldə edilməsi;
 - (ç) icarə;
 - (d) elmi-tədqiqat və təcrübə-konstruktor işlərinin köçürülməsi;
 - (e) lisenziya razılaşmasına əsasən köçürmələr;
 - (ə) maliyyə razılaşmalarına əsasən köçürmələr (kreditlər və pul vəsaitləri və ya natura ifadəsində kapital qoyuluşları);
 - (f) zəmanət və ya girov verilməsi; və
 - (g) müəssisənin adından və ya müəssisə tərəfindən digər tərəf adından öhdəliklərin ödənilməsi.
19. Müstəqil, yaxşı məlumatlandırılmış və bu cür əməliyyatı həyata keçirməkdə maraqlı olan tərəflər arasında "uzadılmış əl məsafəsində" əməliyyatlarında üstünlük təşkil edən şərtlərə ekvivalent olan şərtlərlə əlaqəli tərəflərlə əməliyyatlar haqqında açıqlamalar, yalnız bu cür şərtlər əsaslandırılıla bildikdə edilir.
20. Oxşar xarakterli maddələr, onların ayrılıqda açıqlanması əlaqəli tərəflərlə münasibətlərin müəssisənin maliyyə hesabatlarına göstərdiyi təsirinə anlaşılmaması üçün lazım olduğu hallar istisna olmaqla, ümumilikdə açıqlana bilər.

QÜVVƏYƏ MINMƏ TARİXİ

21. Bu Standart Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin müvafiq əmri ilə qüvvəyə minir.

Əlavə 1 – “Əlaqəli tərəflər haqqında məlumatın açıqlanması” adlı 24 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartı ilə müqayisə

“Əlaqəli tərəflər haqqında məlumatın açıqlanması üzrə” 25 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartı əsasən “Əlaqəli tərəflər haqqında məlumatın açıqlanması” adlı 24 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartından (2006-cı ilin redaksiyası) götürülmüşdür. 25 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartı ilə 24 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartı arasında olan əsas fərqlər aşağıdakılardır:

- 25 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartı ilə 24 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartı arasında əhəmiyyətli fərqlər mövcud deyil.
- 25 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartının “Mühasibat uçotu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununa istinad edən 1-ci maddəsi əlavə edilmişdir.
- 25 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartının 3 və 4-cü maddələri “Mühasibat uçotu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununa uyğun olaraq bu Standartı tətbiq etməli olan müəssisələri müəyyən edir.
- 24 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartında təqdim edilmiş misallar və şərhlər 25 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartına daxil edilməmişdir. Digər Milli Mühasibat Uçotu Standartlarında olduğu kimi, 25 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartında yalnız mühasibat uçotu qaydaları təqdim edilir. Bütün tələb olunan misallar və şərhlər bu Standartın tətbiqi üzrə Şərhlər və Təvsiyələrdə açıqlanmışdır.
- 24 №-li Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartının Milli Mühasibat Uçotu Standartı analoqu olmayan Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartlarına istinad edən maddələr çıxarılmışdır.